

да играем двамата скамбили. Картите у нас винаги имаше и когато дойдеха у нас учители на гости от съседните села, понякога играеха със тях на сантасе или белот.

Брат ми започна да посещава училище, когато навърши 7 години, през есента на 1933 година, а аз бях вече в IV-то отделение. Бяхме разширили доста игрите си извън района на махалата. Аз обаче предпочитах след училище да съм в къщи или да играя в нашата махала. Обикновенно четях или помагах на баба. Често обичахме с брат си да посещаваме семейството на Теню Желязков, живеещо северно от нас. Той беше от по-заможните селяни. Имаше около 250 декара земя, голям стопански двор, хубава къща и отделна голяма салма с баджа и фурна в нея, както и много стопански постройки с домашни животни. Имаха и две големи градини/герми/. Със съпругата си, леля Деша имаха четири деца. Най-големия Георги/Йорго/ беше служил войник и беше ерген за женене. След него около 15 годишната Марийка, моят съученик Желязко и последният Вълю, съученик на брат ми. Бяха много добри и възпитани хора и за нас "даскалските" деца беше удоволствие да ги посещаваме. Ходехме и при другите съседи, но най-добре се чувствувахме при чичо Теню и леля Деша. В спомените ми, това семейство беше типичен пример на българските традиции и нрави. При тях всичко беше добре подредено и организирано и свързано със земеделието. Ползваха само един аргатин и всички, заедно с децата бяха ангажирани с обработка на земята и отглеждането на домашните животни. Често и сега си спомням за хубавите катми и бездерми, с които ни гощаваше леля Деша. Приготвяше ги на големият сач/голяма пръстена плоча/, поставена на пиростията над огъня в баджата. Наредени около паралията в салмата, ние нагъвяхме топлите катми и отпивахме от пахаря от гъстият овчи айран, а тя ни наблюдаваше

усмихната самодоволно, как мляскаме сладко, сладко. В моето семейство имаме такъв сач и понякога си правим ^{ме} катми, които ядем ^{с мясо} с гъст айран. Тогава винаги си спомням за някогашните катми на леля Деша.

От това време си спомням и сгъявите /срещите/ между момите и ергените. Провеждаха се на кладенците за сладка вода на двечер и на селските неделни хора. Щом момата позволи на ергенин на напие водата от бакърите й, означаваше, че той има право да я изпрати до домът ѝ. На хорото в неделен ден, можеше да я "изкара" на разговор извън събраните хора, под контролния поглед на родителите ѝ. Ако не харесваха ергенина, те взимаха мерки "връзката" да бъде прекъсната. Често хубавите моми даваха на няколко ергени да напиват бакърите им, което ставаше причина за конфликти между тях. Понякога родителите уговоряха женидбата на дъщерите си в съседните села, за да избегнат нежелани от тях връзки. Симпатизиращите си моми и ергени, за да избегнат това, организираха "отвличане" на момата или момата "представаше" на ергенина. Това обаче рядко ставаше.

На бати Йорго булката доведоха от село Богданово, което беше на около 10 километра северно от нашето. Родителите му предварително бяха направили "сгъявата". Ние, децата разбрахме едва когато доведоха булката и обявиха годежа, като надойдоха много роднини у тях, не само за да я видят, но и да разберат какъв чеиз е донесла. Свадбата се проведе на следващата неделя. Започна още в четвъртък и петък вечерите, с така наречените "байраци". Момите и ергените се събираха в дома на зетя ^{у къдете} при веселие и подходящи ритуали се подготвяше байрака за свадбата. Бляскъв червен плат, с размери около 50 на 80 см се окрасяваше със нанизани маниста, пуканки царевица, листове варак и други. В събота вечер, преди залез слънце се

провеждаше ритуала "бръсни" зет. Пред къщата се поставяше **украсен** стол, на който сядаше зетят, за да бъде обръснат.

По време на бръсненето, момите пееха прощални песни, а музикантите им пригласяха. След обръсването, зетят повеждаше голямо хоро, носещ пригответнина първи две вечери свадбен байрак. С това практически свадбата започваше. До тогава кумовете, баба-льците и шаферите не участвуваха.

В неделата, още сутринта, "шатарите" предимно близки на семейството хора подготвяха госубите, мезетата и пигието, като според поканените гости подреждаха мястото на моабета. Понеже в село нямаше църква, бракосъчетаването се извършваше в Радневската, след сутрешната празнична служба. Към 9 часа сутринта, група свадбари с музиката, зетят и родителите му последователно посещават дома на кумовете, баба-льците с шаферите и ги довеждат в домът на женихът. Когато булката е отселото, по същия начин и тя се довеждаше от домът ѝ. Тя ги очакваше, подгответа с булото и с прощални специални ритуали, песни и музика се извеждаше от домът и, придружена от родителите си. При бати Йорго този ритуал липсваше, защото тя беше вече доведена в неговият дом. Към 11 часа, свадбеният кортеж от десетина окрасени каруци с двоен впряг потегляше. В първата най-хубаво окрасена каруца бяха булката и зетят, заедно с кумовете и байрака. Във втората родителите на младоженците, а третата музикантите. Следвала каруците с баба-льците и шафери-те и тия на останалите свадбари. Колкото повече каруци в кортежа, толкова по-голяма е свадбата. С много шум, викове и музика се предвижваха до църквата в Раднево. След бракосъчетанието, кортежът в същия ред, но при друга музика и песни се завръщаше, като при специална ритуална музика, младоженците се въвеждаха в домът на женихът. След кратка почивка всички

се нареждаха на подредените от "шатарите" софри. На централното място бяха младоженците с кумовете, а от двете им страни бабалъците със шаферите. Срещу тях бяха настанини родители на младоженците и най-близките им роднини. Музикантите също бяха на централно място. Гощавката и веселието се ръководеше от кумовете. След като всички достатъчно хапнаха и сръбнеха, започвала подvikvaniyata "Шенала-а куме-е!". Кумът трябваше по този повод винаги да вдига наздравица с пожелания. Първото хоро повеждаха кумовете, второто свекъра и свекървата, а третото младоженците. Следващите хора бяха вече от близки и приятели на младоженците, като напрежението във веселбата постоянно се увеличаваше. За нас децата, всичко това беше много забавно зрелище, свързано с колорита на националните тогава носии, блестящите пендари на жените и хвърлащите калпаци на водещите **хоро** мъже. Понякога се и гърмеше, обикновенно с ловджийски пушки. Когато от умора напрежението отслабнеше при специален съпровод от музиката, младоженците тръгваха с бъклица вино да поздравяват участниците в гощавката. Започвала от кумовете, бабалъците, родителите, близките роднини и на края гостите на свадбата. При този ритуал, всеки беше длъжен да обяви пред всички своите подаръци за младото семейство. Някои от тях се даваха веднага, а други се обявяваха и "сечаха" на поставения за целта "пън" в център на гощавката. "Сечението" подаръци следваше да се предадат най-късно до една година. Кумовете на бати Йорго подариха гардероб, родителите пружинено легло, бабалъците маса със столове, някои от роднините бакъри, кухненски пособия и други. Някои "сякоха" овца с агне, други прасе или птици и **пресе**. Не помня някой да е давал пар

Късно след обед, свадбата приключваше с изпращането на кумовете до дъмът им, с част от свадбарите и музиката. Младо-

женците с родителите си се прибраха в къщата, гостите си разотиваха, а "шатарите" прибраха останалото ядене и имене и раздигаха софрите. Вечерта, свадбата продължаваше в къщата при други ритуали, на които ние децата не присъствувахме. Тях научих, по-късно.

При специален съпровод на музиката, късно вечерта младоженците се отвеждат в стаята с леглото, за първата им брачна нощ, като в същото време "моабета" продължава само от най-близките им роднини. Те изпълняват други ритуали, какъвто е "лъжливата булка"/преоблечени като младоженци млади мъже/, смисълът на който не ми е известен.

Към 3 часа след полунощ, комисия от няколко по-възрастни жени, заедно със свекървата влизат при младоженците, за да проверят "честността" на булката. Ако всичко е наред, резултата се обявява пред всички свадбари. След това на покрива до комина се издига висок прът, със закачен на него стар сукман на свекървата и запалва. С това се известява резултата на цялото село. Ритуала се придръжава с гърмежи, а музиката свири съответната мелодия, припявана от свадбарите: "Ракията изляна, булката заляна и т.н.", като веселието продължава до сутринта. Следващите два дни, булката продължава да носи булото и се наричат "поврънки", но няма повече веселба. В срядата, при подходящ специален ритуал, се снема булото и свадбата е приключена.

Една такава свадба правеха само заможните селяни. Повечето средни и бедни семейства я провеждаха само в събота и неделя и с доста по-малко гости.

Брат ми обичаше да посещава домът на южния ни съсед Таню Георгакев, чийто син Иван Абичката му беше връстник. Той често яздеха тяхните магарета. Аз повече посещавах дворовете на моите съученици, но най-много търсех приятелството на по-

Семейни
връстници
и свадбари

големият от мене Теню Нейков Даскалов. Често всички момчета от махалата се събирахме на празното място до шосето пред двора на Георгакеви. Там играехме на: Топ харман, Дзвинга, Чилик Народна топка, а през есено-зимния сезон и футбол. При лошо време влизахме в овчарника на съседите южно от шосето, чийто деца Диню и Джениго Гъркови ни бяха връстници. Там си устройвахме борби с младите кочлета. Вечер понякога играехме на "хайдути и стражари", като разлайвахме кучетата из махалата. Аз рядко участвах, особено в вечерните игри, като предпочитах да се ровя в книгите на баща си, макар да не ги разбирах.

Обичах да посещавам дворовете на Даракчиите, живеещи северно от Теню Желязкови. Между тяхните три двора беше старата постройка, в която някога са били дарачите им. По това време там беше работилницата на Петър Желязков Даракчиев, в която ремонтираше стари печки или правеше нови. Негорият син Желязко, ми беше съученик. Даракчиите бяха прими братя Желязко, Митю и Иван. Бяха средни селяни и имаха много деца и внуци, особено най-големият от тях, дядо Желязко, който беше на 80 години. Съпругата му баба Жека, беше с напреднала склероза и внуците ѝ обичаха да се "задяват" с нея. Веднаж дядо Желязко ни събра и ни каза: " Деца, трябва много да уважавате баба си Жека, защото тями е родила 23 деца"? По-късно, отнейна внучка разбрах ^{че} Жека живи пет сестри и четири братя на майка ^и. Останалите вероятно са измрели като малки. Най-добри са спомените ми от него-вият син Петър Желязков Даракчиев. Бил ~~ед~~ доста време работник в гр. Сливен, откъдето през 1929 година бил изгонен със съпругата си Минка и детето си, като член на Работническата партия. Бяха много близки на нашето семейство, а ние със синът му. Бай Петър много обичаше да дружи с нас децата и ни занимава. Когато нямаше много работа в своята работилница,

той ни организираше походи до Белобреженската чешма, Гюргер-
мес и другаде. Беше нещо, като наш втори учител. Много хубаво
декламираше синът му Желязко/Жулито/ стихотворенията на Хри-
сто Ботев. През 1935 година ~~ни~~ разрещиха и те се завърнаха в
гр. Сливен. Доста време чувствувахме липсата им.

Споменах вече за построеното в селото Читалище и снабдя-
ването му през 1934 година с радиоапарат. След назначаването
за библиотекар и обслужващ барчето на Иван Тенев, салона му се
предърна в сбогище за хората в селото. Вместо в кръчмите, те
постепенно станаха постоянни посетители на Читалището. Всяка
вечер там се събираха, за да слушат новините по радиото, сръб-
вайки чай или безалкохолни напитки, похапвайки по нещо от
барчето. По Коледа и Великден, салона се изпълваше от празнич-
но облечени мъже и жени, дошли да слушат предаваните църковни
служби. Наблюдавайки ги, ми беше чудно, как знаят кога да се
кръстят, държейки даже и запалени свещи. По тези празници в
салона, младежите от селото изнасяха "театро", под ръководството
на учителите. Читалището беше своеобразен културен дом за се-
лото с разностранната си дейност. От тогава помня и първите
предавания по радиото за откриването на Пловдивския панаир.

Преди Новогодишните празници, за всяко семейство най-го-
лямото събитие беше клането на прасето, които тогава се угоя-
ваша до 200 килограма. По време на клането и подреждането ~~на~~
~~прасето~~, колачите непрекъснато се черпеха с вино и мезе от то-
кущо закланото прасе. Вечерта се приемаха и много гости "на
прасе". Големината на прасето се оценяше по приготвените от не-
него тенекии мас с "къшите" месо в него.

Срещу Новата година /1-ви януари/ с брат ми си поставях-
ме обувките до нашата врата, където "дядо Мраз" ни поставяше
по някое шоколадче. На 1 януари беше и рожденият ден на ба-

баша ми. Тогава идваха на гости най-добрите му приятели от селото. На 5 срещу 6 януари беше "Сухата Коледа", когато ходехме да "Коледуваме" момчетата до 14-годишна възраст. Научили няколко коледни песни, въоръжени с хубави тояги, обикаляхме домовете на стопаните в махалата, изпълнявайки "коледният" си ритуал. За това получавахме плодове, орехи и по някоя стотинка Коледувахме заедно със съученика си Желю Иванов. На 6 срещу 7 януари/Бъдни вечер/ коледуваха истинките "коледари", младежите над 15-годишна възраст. Същата вечер у нас отново идваха приятелите на баша ми. По-между си те се наричаха: братчета или баджанаци. Братчета му бяха тия, на които башите бяха вдовци и той ги сватосваше за баба ми. Останалите му бяха "баджанаци", защото били женени за еднакви по характер жени "Братчета" му бяха: Петър Господинов Гърков и Теню Русев Кабаков, а "Баджанаци": Желязко Желев/Писаря/, Диню Тодоров/хадж-магазинера/, Михал Йовчев и Станю Малчев. Изпълняваха много хубави коледни песни, свързвайки с имената на всеки член на нашето семейство.

На Коледните дни/ 7, 8 и 9 януари/ след обед в центъра на селото се събираха големи хора, а вечер се гостуваше по именниците. Моят имен ден беше на третият ден/Стейфанов ден/.

Тогава Коледната ваканция на учениците беше от 30 декември до 14 януари включително. Завършката на тази ваканция беше сuroвакването на "старата нова година"/14 януари/. С дрянови окрасени сuroвакници, сутрината рано посещавахме дворовете из махалата отупвайки стопаните декламирайки пожеланието си: "Сурва, сурва година! Весела година! Голям клас на нива! Червена ябълка в градина! Пълна къща с коприна! и т.н.

Отново бяхме заедно с Желю. При сuroвакването, стопаните бяха много по-щедри, отколкото при "коледуването". Даваха ни

по брусле сланина, парче луканка, съмитен хляб, сушени сливи, орехи, ябълки и много рядко стотинки, по избор на стопанина.

По това време цялото село се огласяше от виковете на сурвакарите и лаят на кучетата. При едно от тези суроваквания моят брат отново беше ухапан за крака през шушона.

Особено добре си спомням суровакването с Жельо, когато бяхме в IV-ти клас. След приключване обиколката, бяхме седнали край пеката у тях, за да разделим събораното от суровакването.

През това време, майка му ни приготвяше закуската. Гледайки ни, тя гласно изрази вълнуващите я в момента мисли, казвайки ни: "Гледайки Ви, се радвам, че с моят Желчо сте толкова добри приятелчета. Но ти Стефко, като "даскалско" дете, ще се изучиш и вероятно ще забравиш ученическите си другарчета". Аз ведна гай отговорих, че никога няма да ги забравя, но тя веднага ми допълни: "И да не ги забравиш, ще бъдете толкова различни по образование и положение, че няма да можете да поддържате сегашното си приятелство!" Не можах да ги възразя, но за пръв път осъзнах за сериозните различия които съществуват между отделните семейства, макар аз да бях от бедно учителско, а Жельо от заможно селско. Майка му беше убедена, че аз имам повече възможности в живота от нейният син. По-късно се убедих, че е била напълно права. Жельо завърши прогимназия и остана в село до края на живота си. При редките ни срещи, въпреки старанието си да бъдем близки, той винаги беше скован и смутен. На бележките ми да се отпусне и държи с мен, както някога, когато стояхме на един чин в училище, той ми отговори: "Не мога бе Стефане/ не бях вече Стефко/, ние вече сме доста различни. Аз си останах обикновен и прост селски човек, а ти сега си много повече от мен". Времето и различното положение в живота, биха създали известни прегради между нас.

Интересни и впечатляващи за мен бяха спомените на баба ми За Освободителната война през 1877/1878 година. Тя обичаше да ми ги разправя по повод празнуването на 3 март. По това време тя била "коджа" момиче. След боевете при Стара Загора, при бягството си през Балкана до гр. Габрово, тя загубва семейството и била с леля си. По-късно ги намира, но без баща й, който бил загинал при кланетата в града.

Малко знаеше за участиято на дядо ми Стефан в Старозагорското въстание /мурабе/, тъй като се омъжва за него през 1887 година. Повечето ~~ни~~ спомени бяха от скитанията им с него из селата, заради русофилството му, гонен от Стефан Стамболов.

Хубави спомени имам от посрещането на 22 март - Първата пролет. Щялото училище ни извеждаха на разходка по зелените ливади край река Сазлийка, като пеехме песента: "Пролет мила животворна, колко хубава си ти". Тогава обичахме да поставяме под голям камък, някъде в двора мартениците си. Видяхме ли щъркели или по-късно лястовици, проверяхме под камъка за червени буболечки /"божа кравички"/, признак на добра поличба.

Много добри са спомените ми от Великденските празници.

Подготовката за тях, започваща с избирането на "бораци" /яйцата със здрава черупка за боядисване/. Даже ползвахме и такива от цесарки /финговчета/, имащи много здрава черупка. ~~Ние~~ Веднаж съученика ми Петър Даракчиев се качва на тяхната плевня, за да вземе ~~яйце~~ от щъркели за боядисване. Щъркелите обаче не му позволиха, накълвавайки го по главата и ръцете.

На първият ден на Великден, рано сутринта се събирахме всички момчета от махалата, за да пробваме здравената на "бораци" си. Претърпелите поражение, по няколко пъти ходеха до домът си да търсят нови "бораци". Налагаше се, близките им да крият боядисаните яйца, за да имат такива през ~~цилиндър~~ /Великден

Обичахме да консумираме направените гевреци и козунаци. След обед на селското хорото между събраните хора. Но Великденските празници на 1934 година, те бяха помрачени от едно убийство.

Обикновено на такива празници в селата, първото хоро се повеждаше от най-личният ергенин в селото. В нашето село, често играещите младежи подвикваха "Вън Кара-бурунци", вероятно поради стари вражди с младежите от село Знаменосец. На този Великден, ергенина Иван Гергев от нашето село, поканва свой приятел от с. Знаменосец. След добро хапване и дръзване, след обед заедно отиват на хорото. Хванали се да играят и Иван го повежда. Пийналият му гостенин се опитал да го измести и да поведе хорото. Не можейки да понесе обидата пред съселяните си, Иван Гергев вади ножът от пояса си и го забива в гърдите на гостенина си. Улучен в сърцето, той пада и умира. Като малолетен, Иван беше осъден на две години затвор.

В училище тържественно чувствувахме и "1-ви май", като "Ден на цветята". На поляните при Белобреженската чешма до река Сазлийка, се събрахме всички ученици водени от учителите си от близките села: Бял бряг, Рисиманово, Българене, Знаменосец и нашето. Организирани от учителите си, прекарвяхме целият ден във весели игри и забави.

Ние, децата с нетърпение очаквахме и Георгъовден / 6-ти май /. На този ден сутрин винаги закусвяхме с прясно мляко за "мая", а родителите ни окичваха входните врати с цветя и зеленина, главно "Здравец". След това децата се врътяхме около колачите на "Георгъовското агне", за да ни нацапат с кръв по челата "за здраве". Винаги на този ден, агнешкото печено ми е било най-сладкото мясо.

За нас учениците, най-големият и най-тържествен си оставаше "Денят на българската и славянска писменост" - 24 май. За

празника на "Светите братя Кирил и Методи", окрасявахме със зеленина и цветя входа на училището и портретите на народните будители в класните ни стаи. Същият ден цялото училище ни водеха в Раднево, където участвувахме в ученическата манифестация по търговската улица, пееки химна "Върви народе възрадени". След това участвувахме в тържеството, организирано в салона на прогимназията.

Необходимо е да опиша едно събитие, показващо общоселска солидарност, впечатлило ме много. Една нощ беше откраднато овчeto стадо от двора на моят съученик Велю Нейков. Тe живееха на високия браг до река Сазлийка. Баба му, през нощта чува тропота на отвежданите овце и събужда баща му. Той взема ловджийската си пушка, застига краците, вижда че са трима, връща се и отива в центъра на селото и чрез закачената релса до общината, използвана за камбана, обявява тревога. Скоро пред общината се събират всички селяни, въоръжени със тояги и ловджийски пушки. Баща ми също отиде. Разпределени от кмета на групи, те отиват и блокират всички пътища от селото към околните села. Остават свободни само тази, граничеща към реката, на която тогава нямаше мост и не можеха да бъдат преведени овцете. На сутринта стадото беше намерено, изоставено край реката. Това се коментираше, че краците са от село Малка Детелина.

През зимата на 1933/34 година, получих от простуда парализа на нерва на левият крак/ишиаз/. Много ме болеше и почти не можех да се движа. Отведоха ме в Стара Загора, където в болницата ме лекува с инжекции и разни мазила. Доста време се наложи да ходя с бастунче. Заедно с коланя за харнията, това заболяване сериозно ме растрои. До късно през пролетта, се наложи да ходя с дълги панталони и наколенка на левият крак. Започнах да спортувам, за да преодолея състоянието си. През лятото

~~лото~~ правих на крака си Слънчеви бани, ~~не кръст си.~~

От тези ученически години, добре помня и молитвите които пеехме. При започване занятия: "Боже миличек и предобър, смили се над нас дечица? Над наште мънички сърда, над наште мънички души." След завършване на занятията пеехме молитвата "Отче наш". Същото повтаряхме и на следобедните занятия.

Пеехме ги, застанали прави до чиновете си. Не помня обаче да са ни водили на църква в Раднево, групово цялото училище. Свещеника идващ от там само при погребения, кръщенки, помени и други поводи.

В нашето семейство, религията не беше на особенна почит. Даже и баба ми, въпреки **иконата** на "Света Богородица" с кандиното под нея, което палеше само по Коледа и Велкден. Тя имаше особено отношение към свещенниците и от там към религията, от времето когато е била прислужница при тях. Тогава те не постели, а я карали да коли кокошките в мазетата им. Щом те не били убедени в правотата на Божията вяра, как тя по-простата да вярвала. Хубавите приказки, които моята баба ми разправяше, никога не бяха свързани с религията. Въпреки че с брат ми от училище знаехме всички молитви, в къщи по никакъв повод не сме ги ползвали или ^{енеса} кръстили. Уважавахме Източното православие, заради положителната му роля при съхраняване българското самосъзнание през време на турското робство. В семейството обаче винаги спазвахме традициите по Коледните, Великденските и някои други църковни празници. Подобно беше обстановката и в съседните селски семейства, които много рядко посещава църквата в Раднево. Отначало, с определен интерес четях Христовите притчи, заради поуките от тях, но постепенно те бяха изместени от другите поучителни разкази и приказки, които четях. Например тия за Хитър Петър и Настрадин ходка, за

Братя Грим, тия от Чудомир и други. Бях в IV-то отделение, когато прочетох романа "Под игото" от Иван Вазов. Освен от библиотеката на бащами, ползвах книги и от библиотеката на Читалището. С интерес прочетох разказите на Йордан Йовков, Елин Пелин, Ангел Карадийчев и Алеко Константинов. Увличаха ме стиховете на Христо Ботев, Лейо Яворов, Иван Вазов, Райко Даскалов и други. Повечето разкази и стихотворения от тези автори бяха и в нашите читанки. От това време помня и приказката за ненаситността на "човешкото око". Особено ме впечатли, когато старецът-столетник го посипва с земна пръст, за да види и иска повече. Често в живота ми се е налагало да си спомням покуките от тези притчи и приказки, които често разправях при подходящи случаи на моите синове и внуци. Особено почертавах ненаситността на богаташите и за умните но бедни и честни хора и изобщо за добрите и лошите. Завършвайки IV-ти клас имах вече пооформени представи за отношенията между хората. Дружах повече с добрите си връстници, като се стремях да избягвам хитруващите и лошите. Често разочарован, че не мога да им повлия, се изолирах и затварях в себе си. Много тежко понасях проявите на по-възрастните, особено на близките ми родници. Не винаги можех правилно да преценям поведението им.

Много ме дразнеше поведението на майка ми, която винаги оправдаваше хитрините на братчето ми. Чувствах удовлетворение, когато за същите прояви баща ми и баба ми не му прощаваха.

Майка ми, предписваше проявите му с "открития му характер", чрез който щял да успее в живота, а с моят "затворен характер" щял съм да имам по-ограничени възможности. Всичко това, съчетано с лошото ми здравословно състояние много ме потискаше. Чувствах подкрепата главно на баба си, а понякога и на баща си.

При редките срещи с учителски семейства, моят брат беше в стихията ~~си~~ и добре представяше родителите ми. Аз много не обичах тези срещи, защото на тях ~~ти~~ споделяше с колегите си тревогите за големият си син. Бях доволен, когато веднаж баща ми й направи доста остра бележка за това. При тези срещи, от контактите с децата на другите учители, често установявах, че съм член и зная повече от тях. Понякога се оплаквах на баба си от тези изказвания на майка ми, а тя ми отговаряше да не им обръщам внимание. Това обаче ме потискаше и ме принуждаваше да се затварям все повече в себе си, но продължавах упорито да чета странична литература и да не изоставям уроците си. Редовно четях ~~вестници~~ "Заря" и "Зора", които баща ми купуваше от Раднево и носеше в къщи. От тях добивах престава за събитията тогава в света. Баба ми също ги четеше и двамата коментирахме прочетеното. От тях научих за проявите на нашият борец Дан Колов/Дончо Колев/ в САЩ и Европа. Дотогава националното ми чувство се оформяше от ученото в училище за българските царе: Крум, Симеон Велики, Иван Асен II и другите, както и ~~ен~~ борците за националното ни освобождение, като Раковски, Левски и Ботев. Всичко това ми помагаше да преодолявам потиснатото ми състояние. Надявах се, чрез умствен труд и системни физически упражнения да израстна като добър българин и здрав мъж.

През летните ваканции в града живеехме вече в новата къща на ул. "Георги Кюмюров" № 38. Двора ни беше в правоъгълна форма и 384 кв. метра площ. Къщата ни беше с гръб на север към двора на съседа Богдан Баров. Тя беше със стая към улицата, следвана от малка вътрешна такава, имаща голям прозорец към коридора-всекидневна на юг от нея. Чрез двойна врата на изток и три стъпала се излизаше на двора. От коридора на за-

пад следваха последователно две големи стаи, свързани с вътрешни врати. Всички те заедно с коридора имаха южни прозорци, а тази към улицата и западен такъв. Най-източната стая имаше и врата с изход навън, през площадка и четири стъпала се слизаше на двора. От източната страна на тази стая имаше пристройка /лятня кухня/, с циметов под и кирличени стени. В нея имаше изградена с камъни и тухли баджа /огнище/ и циментова мивка с оток през стената, навън към помийната яма. Под цялакъща имаше просторно мазе, с малки, високи около 50 см прозорчета над земята на юг. Разделено беше на две, чрез вътрешна стена. След лятната кухня, имаше каменен зид към съседите с дървени парапети отгоре, достигащ до тоалетната, която беше в северо-източния край на двора. Тоалетната /нужника/, беше с вход от юг. Беше с кирличени стени, бетонен под и керемиден покрив. На изток, двора беше заграден с дъскаена ограда. До тоалетната на запад имаше малък кокошарник. В юго-източния край на двора стоеше още старата лоза, запазена до 1935 година.

Южната страна на двора беше ограничена от северните стени на къщата на съседа Тодор Шиника /дърводелец/. Непосредствено до двойната ни входна врата от юг, беше чешмата, изградена с тухли, циментово корито и такава площадка пред нея. Водата се отичаше по вада на изток в градинките на двора. Между съседа на юг и чешмата имаше оставена отъпкана площадка, където през топлите сезони изнасяхме масата си ^{3d} хранене от коридора в ~~всеки~~ иднен ^{3d} във. Из двора имахме няколко овощни дървета и поддържани градинки с цветя. Имехме две хубави кайсии, попска круша, две дюли, трънко-сливка и други. До тоалетната имаше смокиня и хубав люляк. В юго-източния край на двора имаше доста свободно място, на който складирахме закупените дърва, до внасянето им в мазето. До него имаше млад орех. Пред къщата цели-

ят двор беше застлан с хубав калдъръм, широк два метра, който накрая беше свързан с тясна каменна пътека до тоалетната. До края на живота на баща ми, не можахме да измажем къщата отвън.

В най-източната стая, със самостоятелния вход живееше семейството на дядо Лечо. Той ползваше половината лятна кухня и източната част от мазето. По това време големият му син бати Джоджо учеше вече в семинарията-гр. София, а те живееха само с малкият си син Христо. Дядо Лечо беше прислужник в мъжката гимназия, а баба Катеринка слугуваше по заможните къщи.

В западната стая на къщата, от 1930 до 1937 година живеше под наем вдовицата Катя със синът си Петко, гимназист. Имаше малка пенсия от почиалия си съпруг и шиеше чужда, за да се прехранва. Докато бяха у нас, родителите ми спяха в средната голяма стая, ние с баба в малката вътрешна стая, а брат ми на миндерлика в коридора-всекидневна.

Електрическото осветление на нашата улица беше прекарано през 1930 година. Ние с брат си много се радвахме, че на стълба пред нашата улица имаше електрическа лампа. В къщи електричество само за осветление беше прекарано през лятото на 1931 година. Тогава електрическите уреди бяха още рядкост.

Всяко лято, при завръщането ни в града, доста време "градските" ни приятели ни наричаха "селянчетата". По тази причина ние мечтаехме по-бързо да се завърнем в село. По-късно тази изолация беше преодоляна, но да постъпването си в гимназията, винаги съм се чувствувал по-дolina категория "гражданин".

Най-много и постоянно дружехме с Тенко, за когото вече споменах. След това започнахме да посещаваме двора на съседа Богдан Баров, свяко на Тенко. Той беше приятел и идеен съмиленик на баща ми. Тогава беше болен от туберкулоза и живееше изолирано на таванските стаи. С леля Минка имаха двама

сина^т Варвари, тогава гимназист и Марко^ччаник в прогимназията който обичаше да играе с нас. През май 1933 година при разходка до местността "Беш Бунар", го бълска и убива един камион. Същото лято^в, в града много чувствувахме липсата му. В същият двор, под наем живееше банковият чиновник Петър и съпругата му леля Гая. Те имаха трима сина: Тодор и Димитър, доста по-големи от нас и най-малкия Любчо, връстник на брат ми.

През улици^{та} срещу нас живееше^ф мейстровото на Стефан и Недялка Банчеви. Те имаха двама сина: Банчо, мой връстник и Желязко, по-малък от брат ми. В същият двор живееше и сестрата на Ст. Банчев със съпругата^{ти} Панайот/шофьор/, които имаха също две деца: Христо/Ицо/, една година по-малък от мене и^и още по-малката му сестра Савка. Като по-малки играехме^и с децата от тези два двора. До 1931 година играехме предимно в нашият двор, където често^{под} ръководството на Христо Лечев строяхме къщички от отпадъчни строителни материали. Аз винаги бях по-добър майстор от брат си, което го дразнеше и^и беше причина за конфликти между нас. Даже веднаж ме удари с камък по главата и се наложи да ме водят на лекар и превързват.

През следващите години, разширихме връзките си с децата от другите дворове по нашата улица. В двора на Качкаджиеви дъщеря им Здравка беше моя връстница, но ние контактувахме по-вече с децата на квартиранта им Георги Ганев: Тянка, мой връстница и Танчо, връстник на брат ми. С децата на следващото семейство Слави и Радка не играехме, защото бяха много затворен семейство. На юго-източния ъгъл на улицата беше кърчмата на дядо Злати и баба Радка, които бяха някакви далечни роднини на баба ми, а децата им бяха доста по-големи от нас. Северно от Ст. Банчеви живееха пенсионерите Иван и Бонка Кънчеви. След това в другия двор, който беше на дядо Злати, живееха двете му

дъщери: Зюмбюлка/без деца/ и Парашкова, с две дъщери по-малки от нас момче и момиче. В същият двор живееше семейството на синът му Стефан и кака Мия с две по-малки ~~от~~^{нас} дъщери. Следващите двора на Мичето Пашева, гимназиска, а след това двора на Тенкови, с дърводелната работилница на баща му бай Атанас. В нея често ходехме да играем. До тях на северо-западния ъгъл на улицата беше махленката фурна.

На север от двора на Богдан Барови, беше просторният такъв на баба Ана Лечева. В него живееше синът й Александър /прокурор/ с две си деца: Анчето, по-голяма от мен и брат й Радомир, мой връстник. Известно време там живееше и другият син с двете си деца. Едното от тях Джоджо също беше мой връстник. С Радомир и Джоджо доста дружехме. Следващите двора на връстницата ми Магда, а след тях на ъгъла на улицата, живееше малко по-големия от мене Николай Пенчев и сестриният му син Петър/Пепо/, връстник на брат ми. Източно от тях на ул. "Августа Траяна" живееше семейството на Слави и Наска Дечеви, много близки на баща ми. Имаха две дъщери: Надя и Веса, по-големи от мен и синът им Пенчо, връстник на брат ми.

Непосредствено под нас под наем живееше военният шофьор Митко и синът му Кирилчо. Беше по-малък от брат ми, но често идваше у нас. Под тях беше семейството на Ставри и леля Замба. Тяхната дъщеря Мара Ставрева, беше гимназиска и много обичаше да се занимава с нас.

Едва след 1934 година, си позволявахме с брат ми да излизаме и търсим деца извън описаните семейства. Такива бяха децата на семейство Караджови, живеещи на ул. Ав. Траяна! Тяхният син Колю беше по-голям от мене, а Георги/Джоджо/ по-малък от брат ми. През един двор от тях, беше къщата на Ичо Бандита, известен футболист в града по това време. Сестра му

селска учителка имаше двама сина: Николай и Гено Станилови, наши връстници. На север по нашата улица и към казармите живееше семейството на Иван Музикантина/военен/. Той имаше четири деца, известни в махалата, като Галаганчетата. Едното от тях Христо, беше мой връстник, а другото Донко, по-малък от брат ми. До южния търгъл, под ул. "Боруй град" живееше синът на семейство Станчеви, Митъо Мотора, гимназист. На западния търгъл срещу тях живееше Здравко Бижика с майка си, вдовица.

Западно от тях, по ~~същата~~ улица беше семейството на трудовия офицер Калчев с три деца: Най-малкия от тях Любчо Калевърчето, беше връстник на брат ми.

С нашите връстници все по-често ^{при} израстването ни, си позволявахме да играем футбол на "Аланчето", близо до Военният клуб. По-рядко играехме такъв и в двора на училището, където е сега паметника на Васил Левски. Имахме добри учители на футболната игра, като споменатия вече Иче Бандита от ФК "Свето слав" и Христо Чирпанлията, вуйчо на Пенчо Слидечев, играещ в ФК "Борислав". В града тогава съществуваха още ФК "Траяна", а от 1935 година и ФК "ЖСК", на железничарите.

Много добре помня, как през 1934 година бати Иче Банди та води нас, няколкото момчета от махалата на футболен мач.

На всеки от нас даде да носим по нещо от футболният му екип /обувките, чорапите, корите, фанелката, гащетата/. Преведе ни от махалата, през града до игрището на Герджиковият алан, заградено с високи дъски и незатревен терен. Сега си спомням зависливите погледи на нашите връстници, когато той ни въвеждаше в игрището. Тогава нашите родители никога не ни дава пари за такива неща. По-късно футболната игра стана причина, момчетата от махалата да се разделим на два лагера. Едните привърже-

ници на ФК "Борислав", а другите на ФК "Светослав". При футболна среща между двата отбора и двете групи пеехме: "Знамето на спорта нек^{се}вее и "Борислав"/"Светослав"/ вечно да живее!". След срещата пеехме: "Хип, хип, ура-а! Бихме ги с два!". Често при тия надвикивания се стигаше и до сбиване. Когато отивахме заедно на "Аланчето" да играем футбол пеехме: "Хайде футболисти да вървим, към нашето мило игрище? Там ни чака нашта мила топка!".

Организирани от Здравко Бижика, често ходехме да играем в глухата уличка, успоредна и северно от църковния двор. Както и училищния двор, тези райони често ни се оспорвала от върстниците ни, живеещи южно и западно от църквата и училището. Те ни наричаха презиртелно "Биковата банда".

На юго-западния ъгъл, да глухата уличка живееше трудовият офицер Ширатчиев, някакъв далечен роднина на баба ми. Неговият син известен като "Ширата", беше много буен гимназист и ние се страхувахме от него. Той обичаше да прави някакви подобия на "Черешови топчета" и да стреля с тях в глухата уличка. По пръчение на Ширата, Здравко Бижика ни водеше на тези стрелби. Стрелни в две редици, след всеки изстрел, ние трябваше да викаме "Ура-а-а!". Като отплата, Ширата ни осигуряваше спокойствие при игрите ни в района на църквата и двора на училището.

Понякога играехме в празният двор на Фрица, намиращ се западно от той на дядо Злати. Тогава контактувахме с малко по-големите момчета от нас, живеещи на ул. "Руси Аргов".

Те бяха: Колю Кабардука, Надю Прелезов и сестра му Надя, Павел Прокопиев, Иван Петков/Фрица/ и Дечо Мажика. За всички тях ще споменавам и по-късно.

Понякога имахме сблъсъци^с момчетата на ул. "Г. С. Раковски" и тези източно от нея. В този район ходехме само групово, водени от Здравко Бижика. Най-сигурни и спокойни^{по} по нашата улица до църквата, до ул. "Цар Шишман" на запад, до ул. "Казанлъшка"

Kerma

и Военният клуб на северозапад^н района на казармата на север
В този район беше и "Аланчето". Като по-големи, започнахме да
навлизаме в южния край на Парка/Аязмото/ и по-насевер в него.

Често вечер, като се нахранеха войниците, до вечерната проверка в 22 часа, на полковия плац свиреше военната музика. Войниците се забавляваха, като играеха повече селските си хора.

По това време във военната музика свиреха живеещите в махалата: Бащата на Галаганчетата, Тачо Качара, Жеко и Цанко Музикантите. Щом чуяхме, че засвири музиката, през направените проходи в оградата на казармата, отивахме на плаца при играещите войници. Охраната на казармата се опитваше да ни изгони, но ние се криехме между войниците, които не ни закацаха. След това успяхме се завръщаме в махалата.

~~Член~~, *АЗ* не участвувах в доста от проявите на момчетата, в махалата. Продължавах да съм мълчаливо и затворено момче. Моят брат, обаче беше от активните участници. Стараех се да използвам времето си повече в четенето на книгите, които намирах в сандъците, съхранявани в мазето ни. Често, майка ми се принуждаваше да ме изгонва на улицата, за да играя с другите деца.

С удоволствие придружавах баба си, при нейните гостувания на сестрите *Й* в града. Най-често посещавахме баба Тодорка и дъщеря й Пенка. Те бяха останали вдовици, самотници. Живееха близо до нас, на ул "Колю Ганчев". По-рядко ходехме при сестрите *И*: Злата, Мария и Ана. И трите живееха в квартала близо до града. Всички бяха вдовици, но дворовете им бяха пълни с деца, тяхни внуци. Повечето от тях бяха на моя възраст. Много рядко посещавахме семейството на Стефан Тошев, син на починалия брат на баба ми. Той имаше две дъщери. Едната Стефана беше вече омъжена, а другата Мария/Мичето/ на моя възраст.

Всяко лято, натоварена с една бухча ушило от нея долно

бельо, баба ми отиваше за една седмица в гр. Бургас при чичо ми Минчо. Тогава от шесте му деца познавах ~~така~~ ^{само} кака Руска, най-голямата, която беше идвала в Стара Загора.

С майка си, по-често посещавахме нейните роднини. Най-много гостувахме на вуйчо Колю и вучинайка Жанка. През тях живеше баба Стоянка, ^{жена} маката на нашата майка. Дъщеря им Стоянка /Фаня/ беше връстница на брат ми, а по-малката Мера родена през 1931 година. Живееха на ул. "Сава Силов", близо до църквата "Свети Никола".

Сетрата на майка ми леля Марийка, със съпруга си Александър живееха до Герджиковият алан /Футболното игрище/. Съпругът ѝ почина през 1932 година. Имаха три дъщери: Желка, телевизонистка в София, Стоянка /Фана/-гимназиска и Мария /Мичето/, две години по-голяма от мене.

Другият ми вуйчо Кънчо, с вучинайка Венка живееха на ул. "Димовци" в центъра на града. Имаха три ~~деца~~: Георги /Гошо/ и Васил /Васко/, по-голями от мене и Лилияна, по малка от брат ми. С брат ми обичахме да ходим у тях, защото дворът им беше пълен с интересни неща и спортни принадлежности. Ка-то съсобственик на фабрика "Прогрес", вуйчо Кънчо беше най-богатия от роднините ни. Много завиждах на Гошо за богата му библиотека, до която не ме допушташе. Най-добре ни посрещаше Васко-Бобът. Братята на вучинайка: Стефан и Марко /Лъвът/ бяха известни футболисти в града и играеха в ФК "Светослав".

През лятото, съм запомнил ~~ходенето~~ с наета каруца на Старозагорските бани, след уговорка със семействата на вуйчовците ми. От тези посещения имаме запазени доста снимки.

През 1934 година, за пръв път цялото семейство бяхме за две седмици в градските стаи на Старозагорските бани. Бяхме всички в една стая с антре, заедно с баба ми. Всеки ден,

сутрин с баща ми се кърехме в минералната баня, а след обед обикаляхме из околните гористи възвишения и покрай река Сазлийка, като посетихме и селата Сулица и Ново село. От тогава и любовта към тези бани.

Едно лято бяхме и на Чинакийските бани, заедно с вуйчо-ви Кънчови, по една стая в частна къща. Заедно с братовчеди те прекарахме много приятни дни покрай река Тунджа.

Най-запомнящото се беше за мен, посещението ми на връх "Свети Никола" през 1934 година, по повод откриването на паметника на загиналите руски войници и български опълченци. Отидохме с влака в гр. Казанлък, където ношувахме в дома на Трифон Дончев, агронома в Раднево. Майка му, баба Куна ни посрещна много добре. На следващия ден с нает камион, няколко семейства бяхме извозени на върха. Ношувахме в гората на северния склон. Всички околни възвишения бяха изпълнени с хора и през нощта запалените огньове бяха запомняща се гледка. Ние, заедно със семейството на чио Трифон, също бяхме запалили такъв огън. На следващият ден, 26 август в 10 часа започна тържественото откриване на паметника. Присъствува и цар Борис III, когото видяхме отблизо. След тържеството и посетихме паметника, пред който си направихме хубава снимка. Копие от същата се съхранява сега и в Историческия музей - гр. Стара Загора.

Посетихме Орловото гнездо, Руският паметник и гробище, след което слязохме под върха до историческата чешма. От нея по старото шосе, а след това и по пряка пътека се спуснахме в село Шипка. Там посетихме Руският манастир и Историческият храм-паметник. На стените му, върху мраморни площи бяха изписани имената на всички загинали руски войни. Всичко това много ме впечатли. След това с камион се върнахме в гр. Казанлък и от там с влака в Стара Загора. Бях много благодарен, че

моите родители ме взеха на тържеството.

Когато бяхме в града се хранехме по-бедно, отколкото на село. Баба обаче умееше да готви разнообразни постни ястия/е / супи и яхнии/. Приготвяше и вкусни салати от зеленчуци. Най-любимото ми ядене през лятото беше сирене, хляб и прясно домати. Рядко сутрин закусвахме с прясно мляко. След обед, като закуска баба ни приготвяше по една филия хляб, напоена със шарлан и наръсена с червен пипер. С мясо се готовеше само в неделен ден.

През лятото на 1934 година бях неволен свидетел на събитие, свързано с политическата обстановка в страната. До тогава я чувствувахме само по липсата на достатъчно средства в семейството, когато родителите ни отказваха да ни дават пари за боза, сладолет или за кино. При повечето семейства от улицата беше почти същото и ние не чувствувахме неравенството.

След обед, към 16,30 часа, майка ми ме изпрати до вуйчови Кольови, за да разбера от вучинайка, кога следва да отиде у тях за да сварят сладко от плодове. Това правеха винаги заедно.

След като пресякох Градската градина, се движех по южният сенчест тротоар на безлюдната улица. Изведнаж дочух откъм градината два пистолетни изстрела. Обръщайки се назад, видях на около 100 метра от мене да се предвижват доста бързо един офицер и един цивилен гражданин с пистолети в ръце. В същото време, покрай отсрещния тротоар също бързо, покрай мене преминаваше млад, средно висок човек. Той често се обръщаше назад, но не видях да държи пистолет. Уплашен се спрях, докато преминаха мъжете с пистолетите в ръце. Стана ми ясно, че преследват младият човек. Почеках малко и преминавайки край Стопанския техникум отидох във вучинайкини, на която разправив за видяното от мен на улицата. Предадох поръчението на

майка си и ~~пожелах~~ да си отида. ^{Вуйчакъ} Тя ме задържа до завръщането на вуйчо Кольо от работа. На него повторих видяното, като ме изненада думите му: "Кого ли от нашите другари са гонили тези изверги"? След това бързо замина до Махленската кръчма "Чолака", за да научи нещо повече за случилото се.

В къщи също разправих за видяното на баща си и той реагира като вуйчо. Вечерта, към 21 часа от северо-западната част на града се дочува силни гърмежи и неколко по-глухи, което разтревожи хората от махалата. На следващия ден дочух хората ~~на~~ улицата да коментират, че в кварталчето до болницата бил убит някакъв разбойник-анархист. Те не знаеха, че ~~аз~~ бях видял този човек, който ~~не~~ ми изглеждаше престъпник. Едва през 1950 година научих името му, прочитайки брошура за гибелта на ремсомия ръководител Желю Диманов през 1934 година.

Наскоро след това отново бях свидетел на подобен случай, но в нашият дом. В кръчмата, диагонално на домът ни, стопанисвана от мъглиженец Христо Гидиков, ~~из~~важа мъже и от съседните улици. Баща ми също понякога посещаваше кръчмата с приятелите си Стефан Банчев, Слави Дечев и Райчо Крачолов. Последният, като каруцар, често иззвозваше багажа ни до село Трън.

Веднаж ни вози и до Старозагорските бани. Няя вечер с баща ми всички след вечеря бяхме на масата в двора. Изведнаж ~~вход~~ната врата се отвори и в двора ни влязоха Райчо Крачолов и още ~~един~~ неизнат мъж. Бързо обясниха нещо на баща ми и той ги приведе през двора до тоалетната, откъдето се прехвърлиха в двора на баба Ница и от там на ул. "Раковска". Връщайки се, баща ми предупреди всички, да ~~не~~ разправяме на никого за преминалите през двора ни мъже. Скоро през оградата ни видяхме край кръчмата полицаи, които изкарваха всички мъже от нея и им проверяват документите. ~~Баро~~тно търсеха бай Райчо и непо-

знатият мъж.

През август същата година, на два пъти у нас идваха от с. Трън, родителите на войниците от 8-ми Артилерийски полк: Пеко Иванов и Койчо М. Коев/племенник на д-р Коев/. Те искаха да узнаят нещо за изчезналите си синове от казармата, ~~които~~ които им съобщили, че са избягали. Надяваха се на Георги Гледача живеещ на нашата улица. В казармата беше разкрита нелегална ремсова организация и при изтезанията, те били убити от военният следователи.

Всички тези събития ме впечатляваха, без да мога да си ги обясня. Какво толкова лошо бяха направили тези млади хора, за да ги гонят и убиват като престъпници? Подробности за събитията през лятото на 1934 година, научих едва след 20 години от учителя си в прогимназията в Раднево-Дженю Кирев Русев. Неговият брат Петър Кирев Русев, бил убит през същото лято на 1934 година в Елинският балкан.

В нашата улица, повечето семейства бяха сравнително бедни и добри. Само Златеви, ~~Качкаджиеви~~, Лечеви и Фетфаджиеви бяха по-заможни. ~~Семе~~ Бинст на дядо Злати-Стейфан и зет му Кос работеха в полицията. По детската ми преценка тогава, всички в махалата бяха добри и тези събития ме смущаваха.

Спомням си само дочутите разговори между майка ми и баща ми, за никакъв съдебен процес срещу български емигранти в Германия. Били обвинени в подпалването на Райхстага/парламента/. Не ми беше ясно само, защо се тревожеха, след като в нашето семейство, поне за нас децата нищо не се променяше. От вестниците обаче, научих за убийството на сръбският крал Александър и френския министър Барту в Марсилия. Тогава за това събитие обвиниха хърватските националисти.

Тези необясними за мене неща смущаваха детското ми

спокойствие, но постепенно изграждаша и първите ми впечатления за съществуващите противоречия между хората. Толкова голями и неразрешими обаче ли бяха, че да се преследват и убиват? Защо и отделните народи понякога воюват помежду си, каквито войни е изпълнена цялата история на човечеството?

Вълнувах се, но не смеех да питам за обяснение баща си.

На 1 септември цялото семейство се завърнахме в село Трън. От тази учебна година/1934/1935 година/ щях да бъда ученик в I-ви прогимназиален клас на прогимназията в гара Раднево. Това очаквах с нетърпение и вълнение.

IV. - В ПРОГИМНАЗИЯТА.

/ От IX. 1934 до VIII. 1937 г./

Досега учех в училище, което познавах много добре и учителка беше майка ми. Сега щях да бъда в друго училище и щах да ме учат нови учители, затова се вълнувах доста.

До 15 септември с връстниците си скитахме из селските дворове. Често се возехме на диканите, защото още вършееха. Понякога, заедно с тях ходехме да пасем домашните им животни в близките местности на селското землище. Все още се зеленеха нивите засети с люцерна, с памук и лозята. Меките пътища между нивите и в селото бяха покрити с дебел слой прах или суха пръст. Когато надвечер селяните се прибраха с колите си от полето, а пастирите с домашните животни, по тези пътища се издигаха гъсти облаци прах, които в селото се събираха в общ голям облак. Той се разсейваше едва късно през нощта.

Тази прашна обстановка не ни дразнеше, а ни беше близка и никакси наша селска. Променяше се едва след първите есенни дъждове. Понякога ходехме да се къпем в река Сазлийка, която не помня да е престъхвала. На места в нея имаше по-дълбоки места, наречани "биоти", които носеха имената на собственици-та на ливадите край тях, като "Дядо Калевият биот", "Станю Малчевият биот" и други. В тези "биоти" имаше и доста риба, която по-опитните момчета ловяха с ръце, гмуркайки се в подмолниците на старите върби.

Преди 15 септември с баща си ходихме в Раднево, за да се запиша в прогимназията. Тя беше западно от гаратата, в градската част на селището. Имаше още едно, само първоначално училище в източната селска част, близо до църквата.

Прогимназията, с първоначално училище към нея се помещаваше в хубава двуетажна сграда и пристроен към нея голем салон със сцена, който се ползваше и за спортна зала.

Разположено от двете страни на река Азмак/Блатница/, по това време Раднево имаше около 2,400 жители. Непосредствено до селската част, източно от раклона на шосето за село Трън и по-нататък за Гълъбово на юг, беше двуетажната постройка на Общината. В нея се помещаваше и Помощното земеделско училище. От Общината на запад до моста на реката имаше няколко магазина, бояджийница, железаро-коларска работилница, дарачийница и голяма мелница. На североизток от Общината, шосето преминаваше през селската част, като пред църквата се раклоняваше на изток за Гледачево и по-нататък за Тополовград, а на север за Любенова махала и по-нататък за Нова Загора. След мостът на река Азмак, шосето на запад до железопътната линия и южно от гарата беше от двете страни с магазини, работилници и кръчми. Близо до реката, южно от шосето беше обществената баня. Преди железопътната линия, от шосето имаше разклон за с. Знаменосец. Край него имаше жилища и магазини, както и болницата на д-р К. Коев. В него район беше кабинета на д-р Гочев и този на зъболекаря д-р К. Иванов.

След прекосяване коловозите на железопътната линия, шосето на запад преминаваше през градската част на селището, където беше банката и аптеката. Вече извън селището прекосяваше река Кумрудка и поемаше на запад към с. Сърнево и по-нататък за град Стара Загора.

В градската част, около гарата живееха по-богатите търговци и собственици на магазини и работилници. Покрай гарата бяха складовете за зърно и магазините на РКС "Предник" и кооперация "Напредък".

Пазарният облик на Селището, най-добре се демонстрираше през есента, когато големият "герен" западно от река Азмак и северо от шосето за гарата се изпълваше предимно от волски коли, натоварени с чуvalи зърнени храни, слънчогледово сeme, памук или напояне със захарно цвекло и тръстика. Повечето от всичко това се продаваше на търговците, а част от него се мелеше в мелницата или преработваше в шарланџийницата и петmezчииницата в шарлан и петmez. С получените средства, селяните купуваха от магазините на същите търговци: гас за освещение, сол, захар, цървули и обувки, дрехи и платове, като ползваха и услугите на занаятчииите. Ако им останеха пари, купуваха "армагани" за близките си. Често чувах от башите на връстниците си да се оплакват, че търговците двойно ги ограбват. Първо с ниските цени на продаваното им зърно, а след това с високите такива на купуваните от магазините им стоки.

В прогимназията на Раднево, най-многобройна беше групата ученици от нашето село/около 30 души/. Съвсем малък брой бяха учениците от селата: Гледачево, Даскал Атанасово, Бели бряг и Трояново, като повече от тях живееха в квартири. Всички от с. Трън ежедневно ходехме и се връщахме на училище, както учехме само преди обед. Всяка сутрин, всички си събиражахме на шосето в северния край на селото и групово се предвижвахме до прогимназията в Раднево.

Само в I-ви клас бяхме две паралелки, а тези в II-ри и III-ти по една. Аз бях в I-ви "A" клас. В училището имаше стая-бюфет и се продаваха закуски, а близо до него две малки книжарници. Директор на прогимназията беше Руси Йорданов, от с. Трън. Макар и по-млад, той беше приятел с баща ми. Неговата съпруга Радка Абаджиева, също беше учителка в прогимназията, и беше от Стара Загора. Живееха в къщата на Ж. Желязков

от с.Трън,близо до училището. На няколко пъти бяхме им гостували и за брат ми и мен, те бяха чичо Руси и леля Радка. Отначало ми беше трудно да ги наричам "господин" и "госпожа".

Той ни преподаваше по алгебра и геометрия, а тя по история и природознание. Госпожица Ана Балканска, също от Стара Загора ни беше по литература, господин Ангел Бабалов от Гълъбово по пение и гимнастика, а господин Дженю Русев от Стара Загора по рисуване и ръчна работа. Класен наставник ни беше директора Руси Йорданов. Целият клас, през юни 1935 г с него имаме направена хубава снимка, по която възстановявам имената на повечето от ~~ученици~~ учениците си. От нашето село те са: Желю Ив. Желев, Георги М. Йовчев, Ачка Д. Желязкова, Деша Т. Кабакова, Петър Ат. Даракчиев, Желязко П. Даракчиев, и Иван М. Даракчиев, както и произхождащите от нашето село, но живеещи в Раднево: Иван Ж. Бабаджанов, Иван Д. Тенев и Диню Ж. Желязков. От Раднево съкласници ми бяха: Пенко Н. Бозев, Нено Дим. Петров, Теню Ангелов, Жеко Драгиев, Тодор Узунов, Георги Ников, Васа Ненова, Тана Димрова, Иванка Русева, Злата Маринова, Митко К. Иванов, Минчо Кънчев, Кочо Ламбев, Илчо Русев и Стефан Атанасов, както и още двама-трима, на които имената не си спомням. Съкласници ми бяха още: Дечо Ив. Танев от с. Гледачево, Кирю Кирчев от с. Ковачево, Енчо Жеков от с. Трояново и Илчо Русев от с. Бели бряг. Имаше и две момчета от с. Даскал Атанасово. В I-ви "Б" клас от с. Трън бяха връстниците ми: Диню Р. Демирев, Диню П. Гърков, Марко Т. Марков, Велю Н. Тенев, Желязко Т. Желязков, Кою Р. Коев, Теню К. Тенев, Желязко Р. Беров, Никола Динев и Желя Р. Кабакова. По-големите в II-ри и III-ти клас от с. Трън бяха: Теню Н. Даскалов, Калчо В. Иванов, Теню И. Даракчиев, Руси Т. Кабаков/Бошилата/, Петър К. Русев, Марко П. Марков, Митю К. Ковачев, Иванка М. Тенева и други.

От по-малките, учили след това в прогимназията от с. Трън бяха: Петър Гогов, Петър Генев, Еню Грозев /дългото/, Койчо Тенев Вълю Тенев Желязкову, Щонка М. Тенева, Дженю П. Гърков, Калчо В. Господинов и Ангел Шумков /Паяка/.

Всички "Трънчани" в прогимназията бяхме организирани и се държахме никакси отделно от "радневчетата". Като ръководители ни бяха Теню Н. Даскалов, Марко П. Марков и Руси Т. Кабаков. При противоречия с "радневци", ние не само се защитавахме, но и често налагахме нашата воля. Под наша защита бяха и учениците от другите села. Радневци се оправдаваха за подчиненото си положение с това, че директора е от с. Трън. Лично аз не одобрявах тези взаимоотношения, но често бях длъжен да съм солидарен с "нашенци".

На един чин бях с Пенко Николов Бозев, по разпределение от класният ни наставник. Доста заможните му родители бяха преселници от гр. Асеновград /Станимака/. На кръстовището с рещу Общината имаха голяма двуетажна къща. Живееха на горният етаж, а на долния бях магазина за хранителни стоки, работилницата за лимонада и кръчмата. Пенко беше единственото им и доста разгледено момче. Беше по характер добър и скоро се приятелихме. Дразнеше ме поведението му, свързано с пилеенето на много пари. Затова на следващата година го изоставих и се преместих на един чин с Нено Д. Петров.

Продължавах да съм "затворено" момче, което никога не показваше какво знае и може. Поддържах добри отношения с "радневчетата", но най-добре се чувствувах със съучениците си от с. Трън. Взаимно се уважавахме и те вече не ме третираха като "даскалско" дете. Близките ми отношения с по-богатите "радневчета" често ги дразнеше. Моята майка ме съветваше обаче повече да дружа с "радневчетата". Аз обаче си оставах "трънчанин".

През пролетта на 1935 година Ан. Бабалов ме включи в хоровият състав на прогимназията, заедно с няколко "трънчани".

Вероятно и родителите ми са настоявали. Два пъти седмично оставахме след обед в Раднево, за да участвуваме в спявките.

До тогава обядвах и стоях в кръчмата ~~наказяна~~. Наскоро след това ми беше купена цигулка и същите дни започнах да ходя на уроци при същият учител. От 14 до 15 часа бях на урок по цигулка, а от 15,30 до 16,30 часа на спявка с хоровият състав.

Едва към 17,30 часа се прибирах в къщи. Това много ограничаваше времето за подготовка на уроците ми. Наложи се да ограничават игрите и другите си странични занимания.

При изпитванията ми от учителите, отговарях кратко и точно, което не винаги ги задоволяваше. Понякога ги изненадвах с познанията си, особено по математика и история. Пеех и рисувах много добре. Активен бях и по гимнастика, въпреки че коланя доста ми пречеше. Не обичах да играя народни хора или танцувах, но обичах да гледам добре играещите. В неделни дни редовно посещавах читалището и слушах новините по радиото.

През есенните и пролетни дъждовни периоди, шосето до Раднево в равнинната си част от "Диню Теневата мелница до Общината се покриваше с рядка кал, достигаща до 10 см. През тези места и моста на река Азмак се предвижвахме качени на магарета. Аз се качвах зад Теню Нейков, на тяхното магаре. Ползваха се около 15 - 20 магарета, които се оставяха до завръщането ни от училище в оборите към кръчмите на двамата "трънчани". Често на връщане си устройвахме "коши"/надбягвания/, и тогава краката ни бяха чисти, но гърбовете кални.

В края на май и юни при завръщането от Раднево, момчетата се отбиваха от хълма Карнобат, за да се къпят в река Сазлийка. Заради болния си крак, аз не ходех да се къпя с тях.

При хубаво и ясно време, много красива панорама се разкриваше пред нас от хълма ~~Карнобат~~. На север и северозапад се виждаха хълмовете на Средна гора, а зад тях се подаваха исполините на Стара планина: Ботев връх и Триглав. Понякога се прозираха и очертанията на Стара Загора. На юг се виждаха Родопите, на юго-изток Сакар балкан, а на изток ~~Манастирите~~.

На 24 май, с манифестация по търговската улица на Раднево и тъжество в салона на прогимназията, отпразнувахме денят на "Светите братя Кирил и Методи". След него, на 25 и 26 май участвувах в екскурзия до гр. Бургас, организирана от прогимназията. За пръв път щях да видя морето и се срещна със семейството на чичо си Минчо. Баба ми обясни на директора Р. Йорданов, който ни беше водач, как да открием чичоми. Потеглихме от Раднево с влака по обед и до Бургас отбелязвахме на една географска карта, градовете през които преминавахме. Късно след обед пристигнахме в Бургас. След настаняването ни в хотела, веднага ни изведоха на разходка в градината край морето. Бях във възорг от необятната морска шир. На следващият ден Р. Йорданов ме събуди рано и отидохме на пристанището, където бързо открихме чичо Минчо Ножчето. Изненадан, той бързо се освободи от работа като докер и ми поведе към домът си, обещавайки до обед да ме върне в хотела. Той беше доста по-висок от баща ми и имах чувството, че се движа с "великан".

В домът им ни посрещна чинка Гиника и след около час дойдоха всички братовчеди и братовчедки. Най-голямата кака Руска беше 10 години по-голяма от мене. След нея беше бати Ноню, едър и строен като чичо ми. Следваха Стефан, Мария, Тодор и Георги, една година по-малък от мене. След срещата, по-големите се върнаха, заедно с чичо ми на работа, а ние с Тодор и Георги ходихме при познат лодкар да ми позят с лодка из м-

рето. Приятно ме изненада вниманието на най-близките ми родни, които срещах за пръв път.

Към обед чичо ми се върна с пакет риба, като подарък за родителите ми. ~~О~~бядвахме заедно и всички дойдеха да ме изпратят на гарата. След завръщането си, трябваше доста дълго да разправям в къщи за посрещането ми от семейството на чично.

След приключване на учебната година на 20 юни, се завърnahme в Стара Загора. Брат ми бързо се приспособи към градска та обстановка, а аз предпочитах да се ровя из книгите на баща си, съхранявани в няколко сандъка в мазето. Започнах да чета тия, които мога да разбирам и от български автори. Трудно сега разграничавам, тия които съм чел през отделните лета на 1935, 1936 и 1937 години. Спомням си, че през това лято прочетох: "Казаларската царица" от Иван Вазов, "Майка" и "На дъното от Максим Горки и други. Увлечах се и по стиховете на някои наши поети, които коментирахме с Тенко, който често идваше у нас. Дългото застояване в къщи дразнеше майка ми и тя често ме изгонваше на улицата, за да играя с връстниците си. Баща ми ме съветваше повече да спортувам и укрепвам физическа. Започнах да ставам сутрин рано и да бягам по около двадесет минути по дълбината на двора. Доста ми затрудняваше колания, който носех за хернията си. Започнах и по-често ~~да~~ да играя с момчетата от махлата, като понякога ~~спеч~~ах колания. При увеличение на хернията ми, с масажи ръчно я довеждах в нормално положение. Понякога ходехме до Парка и южния край на Аязмото.

Нашата махленка "Бикова банда" продължаваше да съществува, но само когато излизахме извън махалата. По-късно, разделянето ни на привърженици на ФК "Борислав" и ФК "Светослав" доведе до разтурянето ѝ. Обединихме се, след като почнахме да играем футболни мачове с момчетата от другите махали.

Приятно ми беше да бъда около гимназистите от махлата и да слушам разговорите им. В двора дружах с Христо Лечев, с когото често свирехме на цигулките си. Кака Мара Ставрева често ни занимаше, като учителка двамата с Тенко.

Много обичах да преписвам текстове от книги. Стараех се да рисувам и пиша красиво, като баща си.

Често връстниците ни от махалата, заради самостоятелните ни занимания, ни наричаха "горделивците". Това ни обиждаше.

Продължавах да съм много близък с баба си, която четеше някои от моите романи. Тя обаче започна да изостава от мен.

Обичаше да ме поощрява, че съм бил умен и щял да съм "начетен", след време като дядо си Стефан. Нямахме обаче снимка от него.

Семейството продължаваше финансово да не е добре. Най-неприятно ми беше, когато се налагаше да искам от родителите си пари. В такива случаи, много ме дразнеше нахалството на мойт брат.

За пръв път това лято, баща^{ми} води пешком на Старозагорските бани. Тръгнахме сутринта в 3 часа, носейки само една торба и няколко хавлии и храна за през денят. Миняхме покрай западната страна на Аязмото, южно от Казлера, често спъвайки се с брат ми в камъните по пътеката в тъмното. Изкачихме малък баир на запад, наречен от баща ми "Малкият джигер". След това пресякохме пътя за село Кутлуджа, пресякохме едно дере и се заискачвахме по втори доста стръмен баир. Него баща ми нарече "Големият джигер", защото отивайки на баните по тях на "Старозагорци" от зор им излизали "джигерите". От билото на който пред нас се разкри красива панорама, защото се беше вече разсъмнало. Гледайки на юг към града и Загорското поле при изгрева на слънцето, забравили умората двамата с брат ми

завикахме "ура-а" и запяхме нашите ученически маршови песни.

След нас и друга група, изкачваща върха ни привествува също с "ура-а". След кратка почивка, по хоризонтален път между лозя достигнахме седловината източно от най-високия връх в района "Кара севрия"/Черен връх/. От нея поехме на север, навлизайки като в тунел между дърветата на хубава гора. Спускайки се близо^{до} дерето северно от върха, след около час излязохме на местността "Аи-бунар"/Мечи кладенец/, позната ни от пътуванията ~~на~~ с каруца по шосето за Старозагорските бани. В ресторант
чето край извора, сварихме няколко групи туристи като нас. Настанихме се на една маса и започнахме да закусваме. Баща ни си поръча една мастика със салата, а на нас по една лимонада.

Починахме добре и по река Сютлийка тръгнахме на северо-запад за баните, често газейки из реката. Пристигайки там, отидохме в "Градските стаи", където беше на почивка семейството на вуйчо Кънчо. Починахме при тях добре, ходихме да се къпем в банята, обядвахме при вуйчови, играхме с братовчедите и след обед към 17 часа потеглихме по реката обратно. От "Аи-бунар" по пътеката през гората-тунел, доста по-бавно по нагорнището излязохме на седловината източно от върха. Наложи се баща ни често да ни кара да пеем и ободрява. От там по надолнището през "Джигерите" и покрай Аязмото, вече по тъмно се добрахме до нашият дом. Бяхме много уморени, но доволни от първия ний туристически поход до Старозагорските минерални бани.

През същото това лято на 1935 година посетихме Конезавода, край Стара Загора, чийто директор ветеринарния лекар Христо Попов беше от с. Трън и добър приятел на баща ни. Конезавода беше Държавно стопанство за разплодни животни/Жребцове депо/, с цел подобряване животновъдството в нашият район.

На уговореният ден, в 8 часа пред нашият дом пристигна фай-